Ulakbilge
Sosyal Bilimler Dergisi

İÇ MEKAN TASARIMINDA MODÜLER SERAMİK SEPARASYONLAR

Saadet Pınar İÇEMER[1]
Tuğrul Emre FEYZOĞLU[2]

[1]Çankaya Üniversitesi, pinaricemer@cankaya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6899-9661
[2]Prof., Hacettepe Üniversitesi, emrefeyzoglu@yahoo.com.tr, ORCID: 0000-0001-6137-2447

İçemer, Saadet Pınar; Feyzoğlu, Tuğrul Emre. "İç Mekan Tasarımında Modüler Seramik Separasyonlar". ulakbilge, 61 (2021 Haziran): s. 901–912. doi: 10.7816/ulakbilge-09-61-08

ÖZ

Neolitik dünyadan bugüne değişim gösteren endüstriyel dünya ve uygulama yöntemlerindeki çeşitliliğin çoğalması ile seramiğin sınırları içine aldığı konularda koşullara paralellik göstererek artmıştır. Tarihi buluntu ve gösterge niteliği taşıyanlar, plastik sanatlar ve sanayi üretimi seramikler olmak üzere üç ana gruba ayırmak mümkündür. Birbirinden farklı alanlar olarak kabul edilseler de mimarlık ve seramik yakın diyalog içerisindedirl. Seramikte yapı malzemesi olarak ilk kez kerpiç ile başlayan kullanım, mimarlığın birçok bileşeninde varlık göstererek günümüzde de devam etmektedir. Yarar/performans yüzdesi yüksek özellikleri sayesinde tercih edilen seramiğin yapı elemanı olmasının yanı sıra salt bir kreasyon ve sanat değeri kazandırabilmesi mimari açıdan az rastlanan ve kıymetli bir durumdur. Mimaride çağdaş mekan örgütlenmesinde insan etkisi önem arz etmektedir. Tasarım problemine kullanıcı gereksinimleri somut ve soyut olarak dahil edildiğinde, modülerlik ve estetik kavramları karşımıza çıkmaktadır. Donatı elemanlarının modüler olarak tasarlanması, pratik edilecek mekana göre birim sayısında değişikliği mümkün kılarak esnek tasarıma imkan sunmaktadır, bu da separasyon çalışmaları ile uyuşmaktadır. Seramik birimlerden meydana getirilen mekan bölücüler için öncelikle gözetilen, tasarımın işlev olarak gerekeni karşılarken beraberinde bir parçası olduğu mekana estetik değer kazandırmasıdır. Bu çalışmada; sanayi ve sanat alanlarında yetkin bir malzeme olan seramiğin, mimari ile ilişkisi yapı kabuğu ve mekan bölücü örnekler üzerinden incelenerek, farklı disiplinlerin ortak çalışması sonucunda nitelikli ve özgün yapı ve mekan düzenlemelerinin mümkün olduğu vurgulanmak istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seramik, mekan bölücüler, modüler

* Bu makale 1. yazarın "İç Mekan Tasarımında Modüler Seramik Separasyonlar" isimli tezinden üretilmiştir.

Makale Bilgisi:
Geliş: 25 Mart 2021 *Düzeltme: 30 Mayıs 2021* *Kabul: 5 Haziran 2021*

© 2021 ulakbilge. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

İlk yerleşim birimleri olarak adlandırabileceğimiz mağaralar yırtıcı hayvanlar, zorlayıcı iklim koşulları, güvenlik ihtiyacı ve mahremiyet gibi sebeplerden dolayı insanlar tarafından kullanılmışlardır. Sınırlandırılmış hacimlere olan gereksinim, mağaralarla başlayıp yüzyıllar içerisinde gelişerek mimarlığın alt yapısını oluşturmuştur. İnsanoğlunun doğaya müdahalesi olan ve ihtiyaçlara göre şekillenip çeşitlilik gösteren mekan yaratımı günümüze kadar gelmiş ve ilerlemesine devam etmektedir.

Ortaya konan mimari eserler içinde bulundukları sosyal topluluğun ürünüdür. Toplum yapısı, yaşanan coğrafyanın tarihsel birikimi, kültürel miras, ekonomik koşullar, refah seviyesi, teknolojik yenilikler gibi birçok değişken mimariyi doğrudan etkiler ve şekillendirir. Tasarlanan yapılar tüm bunların bileşkesi ve aynasıdır. Göz ardı edilemeyecek bileşenlerden biri de kullanılan yapı malzemesi tercihleridir. Sümerlerden Anadolu Selçuklularına, Perslerden Babillere kadar sayısız medeniyet üstün özelliklerinden dolayı seramiği yapı malzemesi olarak kullanmıştır.

Hem geleneksel hem de seri üretime uygunluğu, estetik ve sanatsal ifade yaratabilme avantajı, yerel malzeme olmasından dolayı temin devamlılığını sağlaması, zorlayıcı iklimsel faktörlere dayanımı, ekonomik, doğal ve sağlıklı bir malzeme oluşu seçim yapılırken seramiği öne çıkartan özelliklerdendir. Bu çalışmada ilk olarak mimarlık-seramik ilişkisi, örneklenen çağdaş mimarlık eserleri üzerinden irdelenmiştir. Farklı işlev ve hizmet tanımına sahip yapılar incelenerek seramiğe mahsus kazanımlar ortaya konmaya çalışılmıştır. Seçilmiş örnekler ile seramik ve mimarlık alanlarının interdisipliner çalışma anlayışı ile ortak paydada nasıl bir araya getirilebileceğinin değerlendirmesi yapılmıştır.

Ardından iç mekan örgütlenmesinde kullanıcı ve mekan ilişkisi açıklanmış, modül ve separasyon tanımları üzerinde durulmuştur. Seramik mekan bölücüler, tarihsel gelişimleri, kullanım biçimleri ve alanları ile dünyadan ve ülkemizden örneklerle incelenmiştir.

Mimaride Kullanılan Seramikler

Doğan Hasol'un Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü'nde mimarlık; "İnsanların yaşamasını kolaylaştırmak ve barınma, eğlenme, dinlenme, çalışma gibi eylemlerini sürdürebilmeleri için gerekli mekanları, estetik, işlevsel gereksinmeleri, teknik ve yönetsel zorunluluklarla bağdaştırarak inşa etme sanatı; başka bir tanımlamayla, yapıları ve fiziksel çevreyi tasarlama ve inşa etme sanat ve bilimi." olarak tanımlanmaktadır. (Hasol, 1998:316).

Ateş Arcasoy ise seramik için "Organik olmayan malzemelerin oluşturduğu bileşenlerin, çeşitli yöntemler ile şekil verildikten sonra, sırlanarak veya sırlanmayarak, sertleşip dayanıklılık kazanmasına varacak kadar pişirilmesi, bilim ve teknolojisidir." tanımını yapmaktadır (Arcasoy, 1983:1).

Pişmiş kilden üretilen tuğlalar; kilin kum ve su ile karıştırılıp, tahta kalıplara dökülmesinden sonra kurutulup, pişirilmesi sonucu elde edilmişlerdir. Yaklaşık olarak M.Ö. 3000 yıllarında, anlatılan sürecin sonucunda ortaya çıkan harman tuğlası insanlık tarihinin ilk yapı malzemesi kabul edilirken, daha sağlam ve daha yüksek yapıların inşa edilmesine olanak sağlamıştır (Levent, 2012:2). Mezopotamya'da bulunan Nil deltasının aşağı bölgelerinin sahip olduğu yerel kaynak türleri ve coğrafyası gereği kerpicin yoğun kullanıldığı bir mimari üslup görülmektedir. Güney Mezopotamya'da yapı malzemesi olarak kerpiç kullanımı M.Ö. 8500'e tarihlenmektedir. Bölgenin kendine özgü mimarisinde baskın malzeme olarak karşımıza çıkan kerpiç, yapı bileşenlerinin birim ölçülerini ve stilini büyük ölçüde tayin etmiştir (Belecen, 2015:106). Yine aynı bölgede duvar örüntülerinde kerpiç kullanımının erken örnekleri Kabur'da M.Ö. 5200 ve Jericho'da M.Ö. 300'lere dayanmaktadır (Kaya, 1996:4).

İnsanlık tarihine tanıklık eden parçalar dünyanın önemli müzelerinde koruma altına alınmışlardır. II. Nabukadnezar tarafından M.Ö. 604-562 yılları arasında inşa ettirilen İştar Kapısı, yapılarda seramik kullanımının en eski ve çarpıcı örneklerindendir. Pişmiş toprak, sırlı ve kabartmalı tuğlalar kullanılmıştır. Antik dönemin en gelişmiş şehri kabul edilen Babil neredeyse baştan sona tuğla kullanılarak yapılmıştır (Köroğlu, 2015:202). İştar Kapısı, 1899-1917 yılları arasında Alman arkeolog Robert Koldewey'in öncülüğünde gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ortaya çıkartılmıştır (Oates, 2015:161). Kazı yapılan topraklar o yıllarda Osmanlı İmparatorluğu'na dahil olduğu için çıkartılan sırlı tuğlaların 1/3'ü Almanya'da panel olarak tamamlandıktan sonra 1930'lu yıllarda Türkiye Cumhuriyeti'ne teslim edilmiştir. Ejderha, aslan ve boğa motiflerinden oluşturulan 13 kabartmalı panel günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü Eski Şark Eserleri Müzesi bünyesinde

bulunmaktadır. Kalan 2/3'lük kısım ise 1939 yılından itibaren Staatliche Museen Zu Berlin-Vorderasiatisches Museum'da sergilenmektedir (Noei Akar, 2018:1).

Resim 1: İştar Kapısı'nın canlandırması. Fotoğraf: SPK / ART+COM, 2012 (Bağlantı 1, 2021)

Yapı elemanı olan seramik, çok uzun zamandır mimarlıkta kullanılmaktadır. Uzakdoğu mimarisinde çatı sistemlerinde kullanılan kiremitler yapının kimliğini oluşturan en önemli bileşenlerdendir, aynı zamanda formları da kendi içlerinde değişkenlik göstermektedir.

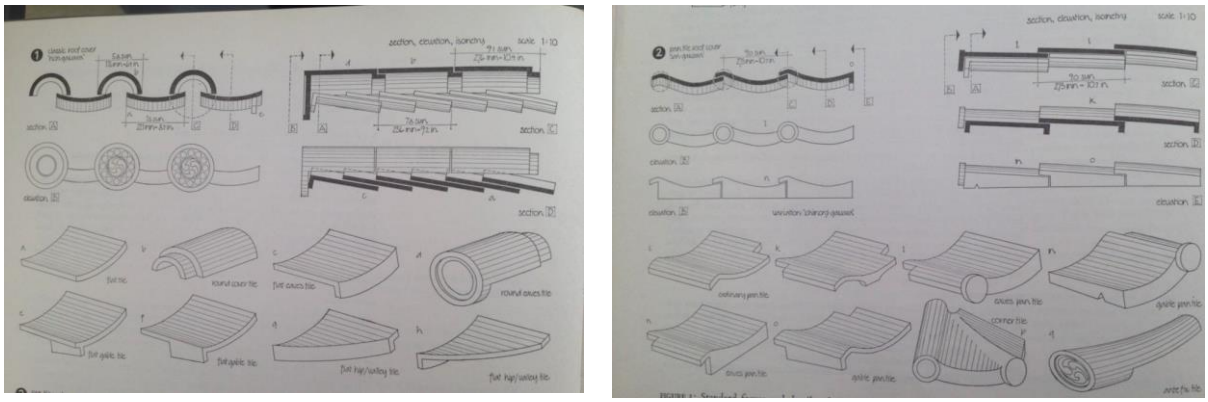

Resim 2-3: ENGEL,H. Uzakdoğu mimarisinde kullanılan standart formdaki kiremit tipleri ve uygulama çizimlerinden örnekler.

Seramiğin yapı malzemesi olarak değer zincirindeki konumunun önemi her geçen gün artmaktadır. Gelecekte kullanılacak malzemeler, sanayi toplumlarını performansını belirleyecektir. Seramik de yüksek korozyon direnci, maliyet, kalite, çevre dostu oluşu, yüksek hasar toleransı gibi malzeme özellikleri ile avantaj sağlamaktadır. Mimarlıkta cephe kaplama malzemesi olarak, iklim koşullarına dayanıklılığı, uzun ömürlü olması, renk çeşitliliği, ihtiyaç halinde tek tip fabrikasyon üretimin dışına çıkılabiliyor olunması, böylelikle şekil verilmesi açısından serbest bir alana sahip oluşu ve kullanıldığı yapıya kimlik kazandırması gibi pek çok sebeple tercih edilmektedir.

Seramik Kullanımı Olan Mimari Örnekler

Xinjin Zhi Museum

Kengo Kuma & Associates tarafından projelendirilen Xinjin Zhi Museum'un tasarım odağı taoizmdir. Felsefenin özünü oluşturan doğa, denge, uyum, akış, dinginlik ve sadelik gibi kavramlar binaya aktarılmıştır. "Taoizm'e övgü" olarak nitelendirilebilecek binanın cephelerinde farklı açı ve sıklıkta döşenmiş seramik karolar bulunmaktadır. Karoların üretiminde, doğa ve denge ögelerini vurgulamak için yerel malzeme ve geleneksel yöntemler kullanılmıştır (Bağlantı 2) .

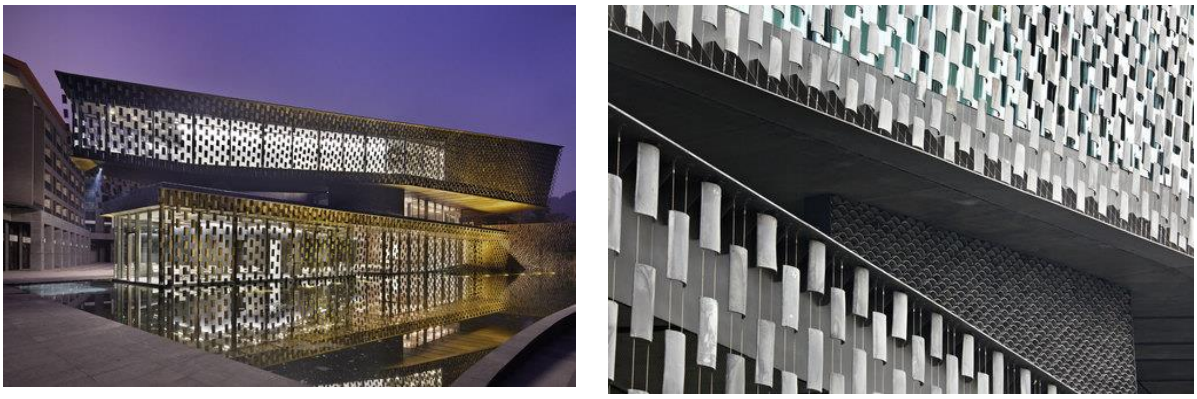

Resim 4-5: Xinjin Zhi Museum gece görünüşü ve cephede seramik birim kullanımı.
Fotoğraflar: Daichi Ano, 2012. (Bağlantı 2. 2021).

Çelik iplerle sabitlenen birimler, görsel olarak malzeme yükünden kurtulmuş ve hafiflemiş görünmektedir. Cephe örtüsü oluşturulurken, karo dizilimlerinde yapılan farklılıklar, binaya dinamizm katmıştır. Laojunshan Dağı'nın eteklerine konumlandırılan müzeyi, bir kılıf gibi saran seramik birimler, mimarinin doğaya uyum sağlamasında etkin rol oynamışlardır.

Villa Nurbs

Villa Nurbs, İspanya'nın kuzey-doğusunda bir sahil bölgesi olan Empuriabrava'da bulunmaktadır. Enric Ruiz-Geli'nin yönettiği Cloud 9 firması tarafından 2003 yılında tasarlanmış, 2009 yılında gerçekleştirilmiştir. Villa Nurbs'te karmaşık geometriler, gelişmiş üretim teknolojileri ve yeni nesil yapı malzemeleri kullanılmıştır. Konutun kuzey cephesi 6 mm kalınlığındaki yarı saydam corian panellerle kaplanırken, güney cephesinde kıvrımlı siyah karolar dikkat çekmektedir (Bağlantı 3). Bir araya geldiğinde timsah derisini andıran plakalar iç mekanı sert güney ışığından ve ısısından korumaktadır.

Resim 6-7: Villa Nurbs görünüşü ve seramik birimlerin detay görüntüsü.
Fotoğraflar: LLuis Ros, 2009 (Bağlantı 4, 2021).

Birimler presten geçirildikten sonra şablona göre kesilmiştir. Sonrasında İspanya'nın tanınmış seramik üreticisi olan Toni Cumella kontrolü altında, lazer kesimle oluşturulan kalıplarda kurumaya bırakılmıştır. İlk pişirimi biten karolara ressam Frederic Amat tarafından sır uygulaması yapılmıştır. Karoların etkileyici görüntüsünde, Amat'ın gelişi güzel yaptığı sır uygulamasının katkısı büyüktür. Farklı ölçülerde üretilen 406 adet karonun, konutun parametrik tasarımına uyum sağlaması ve estetik değer katması dışında işlevi de önem taşımaktadır. Seramik plakalar, iklim koşullarına dayanıklı olmakla beraber cepheyi ikinci bir deri gibi kaplamaktadır. Karoları, çelik hasır gergi sistem taşımaktadır. Üst taraflarındaki kıvrımlardan çelik kablolara takılmış, taşıyıcı sisteme vidalanarak ya da başka bir şekilde sabitlenmemişlerdir (Bağlantı 4).

Farklı ölçülerde üretilen 406 adet karonun, konutun parametrik tasarımına uyum sağlaması ve estetik değer katması dışında işlevi de önem taşımaktadır. Seramik plakalar, iklim koşullarına dayanıklı olmakla beraber cepheyi ikinci bir deri gibi kaplamaktadır. Karoları, çelik hasır gergi sistem taşımaktadır. Üst taraflarındaki kıvrımlardan çelik kablolara takılmış, taşıyıcı sisteme vidalanarak ya da başka bir şekilde sabitlenmemişlerdir (Bağlantı 5).

Museum De Fundatie

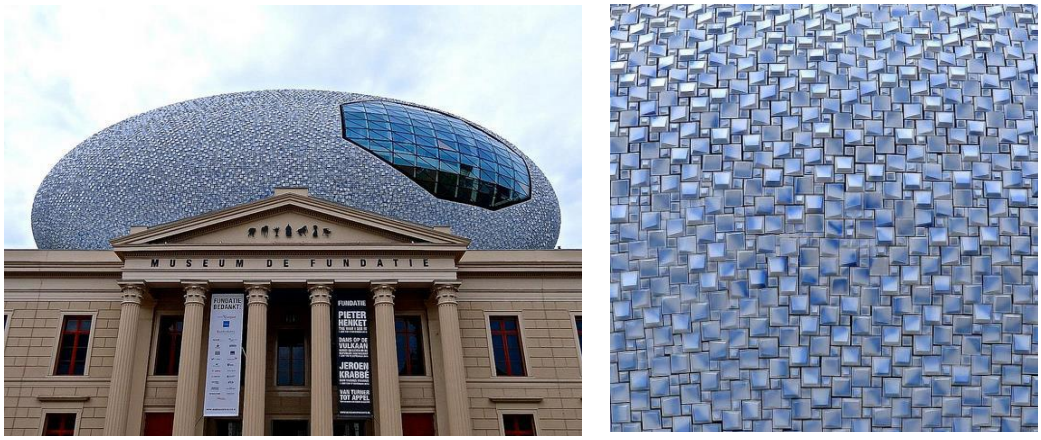

Resim 8-9: Museum De Fundatie görünüş ve cephe kaplamasında kullanılan seramik birimler (Bağlantı 6, 2021).

Hollanda'nın Zwolle kentinde bulunan Museum De Fundatie'nin tarihi 1840'lara dayanmaktadır. Geçmişte adliye binası olarak kullanılan müze, günümüzde uluslararası birçok sanat eserine ev sahipliği yapmaktadır. Zaman içerisinde bina kapasitesi sergilenen koleksiyonlar için yetersiz kalınca ek alan ihtiyacı hissedilmiştir. Bu görevi Bierman Henket Architects mimarlık ofisi üstlenmiştir. Tasarlanan eliptik formdaki eklenti var olan bina ile keskin bir kontrast oluşturmaktadır. İhtiyaç duyulan hacmi, organik formda çalışarak, neoklasik üslupta yapılmış eski adalet sarayı ile bütünleştirmişlerdir. Bir anlamda, geçmişi ve geleceği, durağan ve dinamik karakterdeki elemanları bir arada kullanarak, müzeyi ikonik ve son derece ilgi çekici bir bina durumuna getirmiştir. İçinde bir kafeterya ve her iki katında da sergi salonları bulunmaktadır. Hacmin kuzey cephesinde oluşturulan cam pasaj, hem gün ışığından faydalanılmasına hem de kent manzarasının izlenebilmesine olanak tanımıştır. Üç boyutlu seramik birimler, 1572 yılından beri faaliyet gösteren ve Hollanda'nın en köklü seramik firması olan Koninklijke Tichelaar Makkum tarafından üretilmiştir. Modüllere, mavi-beyaz gölgeli parlak sır uygulanmış, böylelikle seramik kabuktaki hakim renk ile gökyüzü arası renk geçişi yumuşatılmıştır (Yıldırım, 2014:78–86).

Merkata Santa Caterina

1845 yılında çıkan yangından sonra kullanılamaz hale gelen Santa Maria Manastırı 1848 yılında tadilattan geçirilerek çarşı haline getirilmiştir. Barselona'da bulunan Mercat Santa Caterina kentin en eski kapalı çarşısıdır. Zaman içerisinde çeşitli onarım ve yenileme çalışmaları yapılmıştır. Son olarak Enric Miralles ve Benedatta Tagliablue (EMBT) ortaklığı 1997'de yenileme çalışmalarına başlamış ve 2005 yılında kullanıma açmıştır. Sadece manastıra ait kemerli bahçe duvarları korunmuş, geriye kalan her şey yeniden inşa edilmiştir (Bağlantı 7).

Resim 10-11: Çarşının tamamlandıktan sonraki hali ve çatı karolarının uygulanması. (Bağlantı 7, 2021)

Mekan Kavramı ve İç Mekan Tasarımında İnsan Etkisi

Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü'nde mekan, "İnsanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluk, boşun." olarak tanımlanmıştır. Mimari bir mekan oluşturmak ise, "Geniş anlamdaki doğadan veya peyzaj mekânından insanın kavrayabileceği bir bölümü sınırlamaktır." (Hasol, 1998:306). Mekan, insanoğlunun öncelikli olarak fizyolojik ve güvenlik gereksinimleri sonra da ihtiyaç duyduğu fonksiyonları ve etkinlikleri gerçekleştirmek için kendine doğal olmayan bir hacim oluşturmasıdır. Kısaca mekan, insanın doğaya yaptığı bir müdahaledir. Ching, mekan tasarlama sürecini 'analiz etmek, sentezlemek ve değerlendirmek' olarak özetlemiştir. Analiz; tasarım problemini analiz ederken ilk olarak irdelenmesi gereken, mevcut koşulların neler olduğudur. Bulunulan çevredeki fiziksel, toplumsal ve kültürel etmenler önem taşımaktadır. İhtiyaç listesinin yapılması, sabit ya da değişecek tasarım elemanlarının net bir şekilde ortaya konması doğru bir başlangıç olacaktır. Tasarımcının görevi; mevcut problemi, koşullarını göz ardı etmeden en uygun biçimde çözmektir. Bu noktada mekanın kim/kimler tarafından kullanılacağı bilgisi öne çıkar. Kullanıcının gereksinim ve öncelikleri ayrıntılı biçimde öğrenilmeli ve doğru haliyle tasarıma aktarılmalıdır (Ching, 2004:48). Sentez aşamasında tasarım probleminin ana hatları oluşturulur ve önceliği belirlenen kısımların çözümüne gidilir. Analizi yapılmış parçaların hangi yöntemlerle bir araya getirileceği, yapılacak değişikliklerin nasıl sonuçlara yol açacağı, parça-bütün ilişkisi ve toplamda nasıl görüneceği vb. sorulara cevap aranır. Farklı bakış açıları üretilir ve çizimler hazırlanır. Değerlendirme safhasında odak noktası mevcut problem için ihtiyaç duyulan çözümü netleştirmek ve tasarımı uygulamaya taşımaktır. Seçenekler karşılaştırılırken, kullanıcısını ve tasarımcısını ileriye taşıyacak tasarım kriterleri hedeflenmelidir. Ancak bu yapılırken, yüksek güvenilirliğe ve gerçekçi bir bakış açısına sahip, belirlenmiş maliyeti aşmayacak, uygulanabilirliği olan alternatifler de göz ardı edilmemelidir. Değerlendirme yaparken istek, arzu, ihtiyaç ve zorunlulukları dengeli biçimde karşılayabilecek, olgunlaştırılmış bir tasarım çözümü ortaya konmalıdır (Ching, 2004:50).

Mekan tasarımının odağı, insandır. Çünkü insan, hem tasarlayan hem de kullanıcı konumundadır. Bu sebeple sınırlandırılmış ve tanımlanmış hacmin yani mekanın fonksiyon, estetik ve psikolojik açıdan bekleneni karşılaması gerekmektedir. Ching, "İç mekan tasarımının başarısını değerlendirmek için birincil ölçüt işlevsel olup olmadığıdır. İşlev tasarımın en temel seviyesidir." demektedir (Ching, 2004:53). Bir mekanın fonksiyon açısından başarılı sayılabilmesi için kullanım amacının doğru belirlenmesi ve yapılacak aktivitelerin iyi analiz edilmesi gerekmektedir. İyi analiz edilmiş bir tasarım kullanıcısıyla uyum içinde olacaktır. Tasarımda fonksiyon şartını yerine getirmek için dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta da insan ölçüleridir. Mekan örgütlenmesinde belirleyici unsur insan olduğundan, tasarım ögelerinin ve donatı elemanlarının onun ölçülerine uygun olması

gerekmektedir. Bu noktada devreye antropometri, ergonomi, modülerlik tasarım girmektedir.

Le Corbusier, "Modular" adlı çalışmasında insan ölçülerinin mekan tasarımında belirleyici olması gerektiğini savunmaktadır. Yapıyı kullanacak olan insandır ve mimari tasarım yapılırken kullanıcı ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Kullanıcı bulunduğu ortamda fiziksel veya psikolojik olarak zorlanırsa, mevcut tasarım anlamını ve fonksiyonunu yitirecektir. Bundan dolayı Le Corbusier, insanı merkeze alan bir ölçü/modül sistemi geliştirmiştir. Modular'ı oluştururken Le Corbusier'nin amacı, mekan tasarımı yapılırken, insan oran ve ölçülerinden yola çıkarak donatı elemanlarının seri üretimi için kullanılacak ölçüleri standartlaştırmak, beraberinde de sağlanan bu modüler koordinasyonun, endüstriyel üretimi yapılan mimari bileşenlere uygulanabilirliğini göstermektir (Le Corbusier, 2011:VII-VIII). İnsan ölçüleri ile mimarlık arasındaki bağı vurgulayan bir başka mimar ise Ernst Neufert'tir. 10 yıllık hazırlık sürecinin ardından 1936'da ilk baskısı gerçekleştirilen "Yapı Tasarımı Temel Bilgileri" kitabında insan vücudundaki oransal bağlantılardan yola çıkılarak esas sayılabilecek ölçüleri ortaya koymuştur. "Kitabın özelliği, yapı boyutlamasında insanın temel ölçü alınması ve yapı elemanlarının buna göre oranlanmasıdır." demektedir (Neufert, 1979:22).

Mekan; ona anlam katan insan olmadan, tek başına hacim olmanın ötesine gidememektedir. İnsan-mekan ilişkisini güçlendiren, içinde bulunulan mekanda, kullanıcı gereksinimlerinin karşılanabilme derecesidir. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nde üst basamaklara çıkıldıkça, ihtiyaçların türü konkreden abstreye doğru değişim göstermektedir. İlk iki basamakta fiziksel ihtiyaçlar ve barınma gibi temel sorunlara çözüm üretildikten sonra kullanıcı-mekan ilişkisinde estetik ihtiyacı önem kazanmaktadır. Estetik ihtiyacı psikolojik, entelektüel ve görsel bileşenlerden meydana gelmiş, kişiyi geliştiren bir gereksinimdir (Maslow, 1943:370-396).

Separasyonun Tarihsel Gelişimi ve Kullanım Alanları

İnsan-mekan ilişkisinde, güven duygusu önemlidir. Kişi, ilk olarak içinde bulunacağı hacimde güvende olmaya ihtiyaç hissetmektedir. Kullanıcının güven duygusu arttıkça, kendini daha rahat hisseder ve mekanla arasındaki bağın güçlenmesi kolaylaşır. Bunun sonucunda da, bahsedilen yer; restoran, cafe, bar gibi toplumsal bir alan ise, tekrar gitmek isteyecektir. Daha kişisel bir alan ise, orada geçireceği süre artacaktır. Örnek vermek gerekirse, bir alışveriş merkezinin yemek yeme alanındaki eşit dizilimli masa düzeninde, kullanıcı ortadaki masalarda oturmak yerine içgüdüsel olarak duvarla, sabit oturma elemanıyla ya da ayırıcı diğer elemanlarla tanımlanmış olan masaları tercih etmektedir. Bu seçiminin altında, sınırlandırma ve hakim olma isteği vardır. Kişi bulunduğu ortamdaki sabit bir elemanı kullanarak masa seçimi yaparken, hareketin veya olası tehlikenin gelebileceği dört yönden (sağ, sol, ön, arka) en azından birini ortadan kaldırmış olmaktadır. Günümüz yaşantısında, bir mekan birden fazla aktivite için kullanılabilmektedir. Separasyonlar, bu noktada önemli rol oynamaktadırlar. "Taşıyıcı olmayan, çoğu hafif gereçli, az kalın duvar." olarak tanımlanan bölücü elemanlarla kişinin hem psikolojik ihtiyaçları karşılanabilmekte hem de mekanda kullanım esnekliği sağlanabilmektedir (Hasol,1998:99).

Halka açık ve insan trafiğinin yüksek olduğu banka, hastane, kütüphane, restoran, ofis gibi yerlerde separasyonlar, mekan düzenlemeleri için tercih edilmekte, fonksiyon olarak birbirinden farklı alanların sınırlarının belirlenmesi ve kullanıcıların yönlendirilmesi açısından da tamamlayıcı eleman olarak kullanılmaktadırlar. Hacim tasarlanırken, kullanıcıların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak mekan kurgusu yapılmalıdır. Aynı şekilde bir separasyon için de kullanılacağı mekanla olan ilişkisi ön plana çıkmaktadır. Fonksiyonu, malzeme özellikleri, sabit ya da hareketli yapısı, modüler olup olmayışı, mekana katacağı estetik değer gibi özellikler bir arada düşünülerek tasarlamak gerekmektedir. Ayrıca bu kriterler arasında denge sağlanması da önem taşımaktadır. Mekanlarda bölünmeyi sağlayan separasyonların kullanım alanları çeşitlilik göstermektedir. Bazen bir hacmi bölmek, istenmeyen şeylerin görünmesini engellemek, kullanıcıları yönlendirmek, bazen de mekanda yapılacak aktiviteleri sınırlandırmak ve tanımlamak için kullanılmaktadır.

Günümüzde separasyon olarak bilinen taşıyıcı olmayan bölücü sistemlerin tarihteki ilk örnekleri paravanlardır. Chou Hanedanlığı şiirlerinde, paravanın Çin kültürüne ait bir unsur olduğuna dair bilgilere rastlanmıştır. Tarihi M.Ö. 2 yy'a dayanan bu şiirlerde paravan kumaş gerili katlanabilen ahşap panelleri olan, kolayca taşınamayan, geniş ve ağır bir sistem olarak tarif edilmiştir. Panellere yapılan süslemelerde arzu edilen yaşam biçimleri ve gündelik hayattan kareler resmedilmiştir. 1368 yılında Ming Hanedanlığı'nın başlangıcına kadarki süre boyunca paravanlar sanat eseri olarak kabul edilmiştir. Panellerin üzerindeki lake resimler, varaklar ve süslemeler ünlü sanatçılar tarafından uygulanmıştır. Ancak 14. yy itibari ile gösterilen ilgi azalmaya başlamıştır (Hemming ve Adbrook, 1999:12-13). 8. yy'da paravanla tanışan Japonya uzun yıllar boyunca Çin sanatının etkisinde kalmıştır. 10. yy'dan itibaren belirgin değişiklikler kendini göstermiştir. Japonca "Rüzgardan korumak" anlamına gelen

Byobu sisteminde o zamana kadar üretilen paravanlara göre farklılıklar bulunmaktadır. Lake resim sanatı uygulanmış Çin'deki emsallerini andırsa da, Byobular daha hafif, genel olarak daha küçük ve daha uzun ömürlüdür. Aynı zamanda dönemin ünlü ressamları panelleri tuval olarak kullanmışlardır. Bu taşınabilir ve katlanabilir aksesuar, Japon mimarisinde hem mekan bölücü olarak hem de dekoratif amaçlı eleman olarak kullanılmıştır (Hemming ve Adbrook, 1999:13). 1543'te Portekiz'den Malezya'da bulunan Mallacca'ya gelen Batılı tüccarlar, doğuda en görkemli dönemini yaşayan paravanla tanışmış oldular. Beraberlerinde getirdikleri paravan örnekleri, Avrupalı ustalar tarafından taklit edilerek yeniden üretilmiştir. İlk örnekler orijinallerine göre kaba ve ağır olmasına rağmen, büyük odalarda daha samimi bir atmosfer yaratılmasına yardımcı olmuştur. 17. ve 18. yüzyılda ise katlanır sistemlere olan talep çok yüksek düzeye çıkmıştır. Avrupalılar için bir sosyal statü göstergesi olan bu oryantal ve egzotik paravanlar arzu objesi haline gelmiştir (Van der Reyden, 1988:64-68). Günümüzde kullanımına pek rastlanmasa da paravanları günümüzdeki separasyon elemanlarının ilk örnekleri olarak kabul etmek mümkündür.

Modüler Seramik Separasyon Örnekleri

Peter Lane, New York'ta bulunan Museum of Natural History'nin insanlığın kökenlerinin anlatıldığı salonu gezerken buz devrinde yaşamış bir ailenin ve evinin üç boyutlu canlandırmasını görür. Bu diyoramada gerçek boyutlarına sadık kalınarak taklit edilmiş 15 tonluk mamut kemiklerinden inşa edilen evin görüntüsü çok etkileyicidir. Kemiklerin formunu 'nefes kesici' bulduğunu söyleyen sanatçı bu çalışma serisinde esin kaynaklarından birinin bular olduğunu ifade etmektedir. Bir diğer esin kaynağı da balina kemikleridir. Balık sürülerini ve aralarındaki gizemli, sessiz koordinasyonu sevdiğini dile getiren Lane, balina kemiklerinin okyanusun dibinde serili vaziyetteki görüntüsünden etkilenmiştir. Bu kemikler ona doğanın kötücül ruhunu çağrıştırmaktadır. Birimlerin dokusunu kil neredeyse tamamen kuruduktan sonra, çeşitli aletlerle yüzeyi çizerek oluşturmuştur. Birim yüzeylerinin balina dişleri ya da dinozor kemikleri gibi görünmesini istediği için yüzey dokusunun aşınmış ve eskimiş görünmesi gerektiğini düşünmektedir. Son pişirim öncesi yüzeye metal oksit uygulayarak dokuyu güçlendirmiştir. (Bağlatı 8).

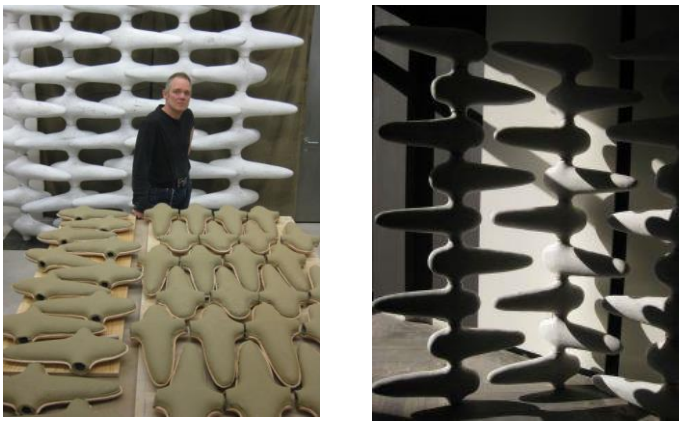

Resim 12-13: Peter Lane. Kurumaya bırakılmış Seabed birimleri ve uygulaması tamamlanmış seramik separasyonun gölge-ışık değerleri. (Bağlantı 8, 2021)

Endüstriyel ürünler tasarımcısı olan Eva Zeisel 105 yıllık ömründe ikonlaşmış tasarımlara imza atmıştır. Seramik çalışmaları ile dünya çapında üne sahip olan Macar tasarımcının en bilinen eserlerinden biri de Belly Button'dır. Tekrar eden birimlerden oluşan seramik separasyonda, modüllerin formu kıvrımlı bir kadın vücudunu çağrıştırmaktadır (Bağlantı 9).

Resim 14-15: Eva Zeigel Bellybutton seramik separasyon. The Standard Oteli'ndeki Belly Button separasyon. (Bağlantı 9, 2021)

Jale Özbahar Pekdemir yüksek lisans sanat eseri raporunda yüksek pişirimli seramikleri çalışma konusu seçerek separasyon örnekleri oluşturmuştur. Sanatçının kendi ifadesi ile "İnsansız mekan düşünülememesi nedeni ile, modüllerimde çıkış noktası olarak insanı ele aldığım "Çığlık" isimli çalışmamda; iç içe girmiş, karmaşıklaşmış toplumumuz içinde kendisini kaybetme noktasına gelmiş insanlarımızın yaşamı sergilenmiştir." demektedir (Pekdemir, 1996:27). Pekdemir, "Çığlık" ve "İnsanlar" adı verdiği her iki çalışmasında da günümüz insanlarının modern dünyadaki sıkıntılarını ele almıştır. Modüller alçı kalıp yöntemi kullanılarak üretilmiş ve 1250 ° C derecede sır uygulaması yapılarak pişirilmiştir.

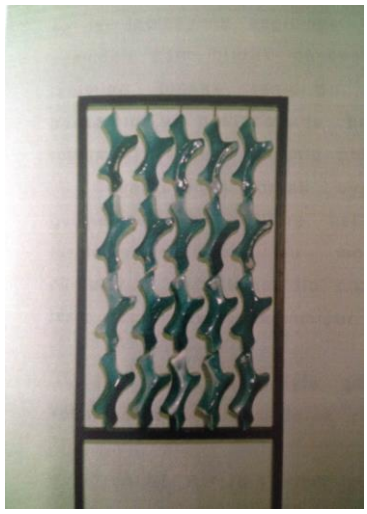

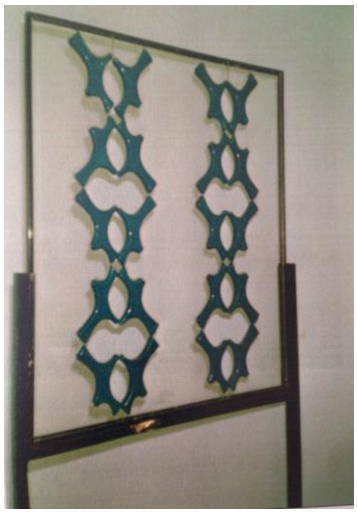

Resim 16-17: Jale Özdemir Pekdemir'in "Çığlık" (Resim 16) ve "İnsanlar" (Resim 17) adlı çalışmaları. (PEKDEMİR, 1996:27-29).

Burcu Özer, "İç Mekan Düzenlemelerinde Modüler Seramik Separasyon" başlıklı yüksek lisans sanat eseri çalışması raporunda tasarlamış olduğu mekan bölücülerde modülerliği ön plana çıkarmıştır. Modüler olma özelliğinin, devamlılık ve çoğalabilme açısından önemli olduğunu söylemektedir (Özer, 2003:42). Kare, üçgen ve daire gibi temel formlar kullanılmıştır. Önce çekirdek olarak kullanılacak parça, alçı tornasında çekilmiş, ardından dört parçalı kalıpta döküm yapılarak birimler oluşturulmuştur. 1040° C derecede ilk pişirimi, 1020° C

derece de sır pişirimi gerçekleştirilmiştir.

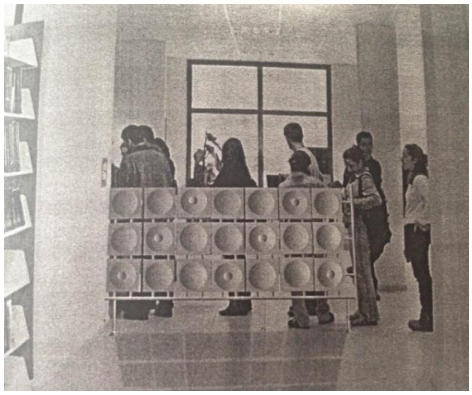

Resim 18-19: Burcu ÖZER "1. Modüler Uygulama" Beytepe Kütüphanesi içerisindeki görünüşü ve detay görüntüsü, (Resim 20). (Özer, 2003:44-46).

Sonuç

Yüzyıllardır seramik ve mimarlık arasındaki kuvvetli ilişki etkisini ve varlık gösterdiği alan sayısını arttırarak günümüzde de devam etmektedir. Gelişen sanayileşme ve uygulama bilgisi sayesinde seramiğin işlenebilirliği artmış ve dolayısı ile tuğla-kiremit- kanalizasyon boru sistemleri gibi çalışma sahalarının yanı sıra mimarlığın ince işçilik ihtiyacı olan bölümlerinde de yeğlenen bir malzeme haline gelmiştir. Yaygın olarak iç mekan ıslak hacimlerinde duvar ve yer karosu, vitrifiye ve aydınlatma elemanı olarak karşımıza çıkan seramiğin daha büyük ölçekte kullanımı havalimanları, okul, hastane ve laboratuvarlar, alış veriş merkezleri, parklar ve yürüyüş yolları gibi kullanıcı trafiği yoğun kamusal alanlar olarak örneklenebilir. Endüstrinin gelişen gücü sayesinde, seramiğin, alçı kalıp, pres, şablonla şekil verme gibi biçimlendirme yöntemleri çoğaldıkça tasarımcının kısıtlı hareket alanı genişlemiştir. Modüler tasarım ve seri üretime uygun olan seramik yapı malzemesi fonksiyonunun yanında sanatsal bir ifade şeklidir. Tasarım yapılırken kullanıcı gereksinimleri merkeze alınmalıdır. Estetik ve sanatsal anlatımın da bu ihtiyaçlardan olduğu düşünülürse plastik değeri yüksek olan seramik parçası olduğu yapıya özgünlük ve ayrıcalık katacaktır. Bu araştırma yazısı için seçilmiş örnekler tüm bu kriterler göz önünde bulundurularak bir araya getirilmiştir. İşlevi değişse de doğru tasarım ve disiplinler arası yaklaşımla, seramiğin parçası olduğu yapı ile bütünleşebildiği, fonksiyonunu kaybetmeden mimariye kattığı estetik değer ile yapıyı diğerlerinden ayırdığı, örnekler üzerinden anlatılmıştır. Günümüzde şahit olduğumuz çarpık kentleşme ve kent silüeti kirliliği; yanlış planlama, sosyo-ekonomik tablo ve siyasi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu anlamda gelecek nesillere kültürel miras aktarılması ancak çevre ve kullanıcı sağlığını gözeten malzeme seçimleri, zararsız malzeme özellikleri, sanatsal yaklaşım ve multi-disipliner çalışma biçimlerinin sağlanması ile ortaya çıkartılacak yapılarla mümkündür. Birçok farklı ölçüt dikkate alınarak tasarlanmış mimari elemanlar ve yapılar geçerliğini sürdürebilecek ve özgün eser seviyesine erişebilecektir. Seramik yapı malzemelerinin temelini oluşturan kerpiç; tuğla ve kiremitin önemli özelliklerinin başında modüler olmaları gelmektedir. Çoğaltılabiliyor oluşu sayesinde ışık-gölge, dolu-boş ilişkisi kurulabilmektedir. Birimler üzerinde yapılabilen doku değişiklikleri ve diğer malzemelerle kıyaslanamayacak sayıdaki renk çeşitliliği ile arzu edilen yüzey değerlerine ulaşmak mümkündür. Modüler tasarım fikri ise bünyesinde, uygulanacak yere göre parça eklenerek ya da çıkartılarak değişkenliği ve esnekliği barındırdığı için separasyon çalışmaları ile örtüşmektedir. Modüler birimlerden oluşturulan seramik separasyonlarda öncelikli kaygı; tasarımın beklenen fonksiyonu yerine getirirken aynı zamanda bulunduğu mekana estetik değer katmasıdır. Bu inceleme yazısında ele alınan örnekler üzerinden vurgulanmak istenen; seri üretimle sayısı arttırılabilen birimlerle varılan estetik değer noktasıdır. Seramik en az endüstriyel alanda kuvvetli olduğu kadar, sanat alanında da baskın ve önemli bir malzemedir. Seramik mekan bölücüler tasarlanırken hedeflenen, sanatsal anlamda değeri arttırılmış mimari tamamlayıcı elemanlar oluşturmaktır. Yapı kabuğunda çalışılan gerek cephe seramikleri ve seramik güneş kırıcı örnekleri gerekse seramik separasyonlar ile farklı disiplinlerin birlikteliği sonucu, hem iç içe hem de ayrı alanlar olan mimari ve seramiğin her iki açıdan da

başarılı, orijinal ve nitelikleri bakımından üstün özelliklere sahip yapıları ve mekanları tasarlayabilmenin mümkün olduğu anlatılmak istenmiştir. Yanı sıra; bu makale çalışmasında incelenen yurt içi ve yurt dışı örneklerinin ülkemizde de çok alanlı işbirliklerine model oluşturması ve yaklaşım olarak benzer işlerin sayıca artması umut edilmektedir.

Kaynaklar

Arcasoy, A. (1983). Seramik Teknolojisi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Ana Sanat Dalı Yayınları No:2

Belecen, R. (2015). Eski Çağda Mezopotamya İnanç Sisteminde Tapınakların (Zigguratların) Yeri ve İşlevi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ching, F.D.K. (2004). İç Mekan Tasarımı Resimli. İstanbul: Yapı Yayın.

Ching, F.D.K. (2002). Mimarlık: Biçim, Mekan ve Düzen. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Engel, H. (1988). The Japanese House., A Tradition For Contemporary Architecture. (13. bs.) Tokyo:Charles E. Tuttle Company: Publishers Rutland Vermont.

Hasol, D. (1998). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü (7.bs.). İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Hemming, Charles and Aldbrook, M. (1999). The Folding Screen. USA: Rizzoli International Publications, Inc.

Kaya, M. (1996). Tuğla ve Çininin Yapısal Özellikleri (Anadolu, 12-18. yy). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köroğlu, K. (2015) Eski Mezopotamya Tarihi Başlangıcından Perslere Kadar. İstanbul: İletişim

Le Corbusier. (2011). Modulaor/ Mimarlıkta ve Mekanikte Evrensel Olarak Uygulanabilir, İnsan Ölçeğinde Bir Armonik Ölçü Üzerine Deneme. (Çev. Aziz Ufuk Kılıç). İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi.

Levent, M. (2012). Kırmızı Çamur Katkılı Tuğla Üretiminin Araştırılması (Yüksek Lisans Tezi) Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü.

Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. Psychological Review, 50, 370-396

Noei Akar, T. (2018). Babil-İştar Kapısı Sırlı Tuğlalarının Karakterizasyonu ve Korumaya Yönelik Öneriler (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Kadir Has Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü.

Oates, J. (2015). Babil. (Çev. Fatma Çizmeli) Ankara: Arkadaş

Özer, B. (2003). İç Mekan Düzenlemelerinde Modüler Seramik Separasyon. Yüksek Lisans Sanat Eseri Çalışması Raporu, Ankara.

Pekdemir-Özbahar J. (1996). Yüksek Pişirimde Seramik Separasyon Modülleri. Yüksek Lisans Sanat Eseri Raporu, Ankara.

Van Der Reyden, D. L. (1988). The History, Technology and Care of Folding Screens: Case Studies of the Conservation Treatment of Western and Oriental Screens. London: International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works. London: International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works, 1988, p. 64-68)

Yıldırım, Y. (2014). Bulut'ta Bir Kent Deneyi. Seramik Türkiye 45 (Mart-Haziran 2014 s. 78–86.)

Bağlantılar

Bağlantı-1: İştar Kapısı https://www.museumsinsel-berlin.de/sammlungen/vorderasiatisches-museum/ Erişim Tarihi: 19.07.2021

Bağlantı-2: Xinjin Zhi Museum https://kkaa.co.jp/works/architecture/xinjin-zhi-museum/. Erişim: 19.04.2021

Bağlantı-3: Villa Nurbs Dupont Corian : https://www.corian.com/?src=globalnav Erişim: 19.04.2021

Bağlantı-4: Villa Nurbs: https://www.ceramicarchitectures.com/obras/villa-nurbs-house/ Erişim 19.04.2021

Bağlantı-5: Villa Nurbs: https://www.ceramicarchitectures.com/obras/villa-nurbs-house/ Erişim: 19.04.2021

Bağlantı -6: Museum de fundantie https://www.tichelaar.com/projects/165/fundatie-zwolle Erişim Tarihi: 19.04.2021

Bağlantı-7: Merkata Santa Caterina: https://en.wikiarquitectura.com/building/santa-catarina-market/ Erişim: 20.04.2021

Bağlantı-8: Peter Lane https://thebrooklynist.wordpress.com/2009/02/11/peter-lane/ Erişim: 19.04.2021

Bağlantı-9: EvaZeigel https://www.knoll.com/document/1356123502064/FF_Eva_Zeisel_Collection.pdf Erişim: 19.04.2021

Ulakbilge
Sosyal Bilimler Dergisi

MODULAR CERAMIC SEPARATIONS IN INTERIOR DESIGN

Saadet Pınar İçemer, Tuğrul Emre Feyzoğlu

ABSTRACT

With the change in the industrial world from the Neolithic world to the present, and the increase in the diversity in application methods; the subjects covered by the ceramics have increased in parallel with the conditions . It is possible to divide into three main groups as those that qualify as historical findings and indicators, plastic arts and industrial ceramics. Although they are considered as different fields, architecture and ceramics are in close dialogue. The use, which started with mud brick for the first time as a building material in ceramics, continues today by being present in many components of architecture. It is a rare and precious situation in terms of architecture that the preferred ceramic, thanks to its high utility/performance ratio, is not only a building element, but also adds a pure creation and artistic value. Influence of human is important in the organization of contemporary space in architecture. When the user requirements are included in the design problem as concrete and abstract, the concepts of modularity and aesthetics appear. The modular design of the reinforcement elements enables flexible design by making it possible to change the number of units according to the place to be practiced, which is compatible with the separation works. For space dividers made of ceramic units, the primary consideration is to add aesthetic value to the space of which it is a part, while meeting the requirements as a function. In this article study; The relationship between ceramics, which is a competent material in the fields of industry and art, and architecture is examined through the building envelope and space-dividing examples, and it is aimed to emphasize that qualified and original building and space arrangements are possible as a result of the joint work of different disciplines.

Keywords: Interior design, ceramic separations, room dividers, modular